

JOXE AUSTIN ARRIETAREN LITERATUR LANAK

Aurkezpen-modura

PAULO IZTUETA

Aspaldidanik euskararen zerbitzari gizarte-zientzien alor idorretan dabilen hau, horratx nola aurkitzen den, ustekabean eta nahi gabe, euskal literaturgile gorenen topagune bilakatu den Olinpo heze honetan, aldamenean dudan Joxe Austin Arrieta Ugartetxea adiskide zaharrari aurkezpena egiteko prest¹. Lan zaila, alferra ez esateagatik, aurrean duzuen idazle donostiar peto honek ez baitu inoren aurkezpen-beharririk, gutxiago literatur klubean sarrera-txartelik ez duen bate-nik. Berak hala nahi izan du eta, izan nakion behingoz leial.

Eta azkenean, hau da zoriaren zoriona, eskerrak eman beharko dizkiot, erdi-ahantzi erdi-lardaskaturik neuzkan bere liburuak berrirakurtzeko parada eman didalako. Parada eta grazia, upeleko sagardo eginberriaren usain gozoak eragin ohi duen zorabiopean irentsi baititut bere lanak. Noizbehinka, zergatik ez esan, dastatu dut txakolinaren gusto mikatza ere. Ironiaren ziztada, bihotzondo herabe eta minberatiaren sentikortasun umila, irudi iradokorren paisaje batzuetan harmoniatsua, gehienetan hautsia, denetarik aurkitu dut berarekin batera egin dudan fikziozko ala egiazko —ez nago batere seguru— bidaia luzean.

Joxe Austin adiskide: gaur hobeto ezagutzen haut, hurbilago sentitzen eta, guztietan gogaide izan ala ez —honek zer garrantzi dik!—, egiazki miresten. Nik ez dakit areto sakratu honetatik pasatu direnen kredentzialak nolakoak diren, ez baita erraza demiurgoen hedapen-garaian, jainko handien eta txikien arteko eremuak bereizten. Baina zureak ikusita, esan dezaket egin duzula zure herritarrean aurrean, zure sorterri honetan, burua zut azaltzeko adina meritu. Eta gehiago.

Idazle publiko ezezik, HBko politikari publiko ere izan zara, eta baliteke bateon batek zure tentu estetikoaren horma polikromatua, zinez demokratikoa, intentzio interesatuez igurtzitako brotxa gaiztoz narrastea. Badakit, inoiz jendearen aurrean esan duzulako —Deustuko zeure autoaurkezpenean, ezta?—, zeurebarruko «Parlamentox»i neurria hartzen saiatzen zarela. Ez zaitetz horretaz gehiegi ardura, arriskutsuagoak baitira inongo alderditan ez baina leku guztietan dauden horiek, ongiaren eta gaizkiaren gainetik predikatzen duten horiek, dakitenaz baino gehiago ez dakitenaz pontifikatzeko ausardia galanta duten horiek. Zu bederen, desira amestuen eta beti zilegizkoen Prometeo txiki, mortalen kategorian sartzen zara eta, J.P. Sartre, García Lorca, Lauaxeta eta beste hainbaten konpainian, gustora senti zaitetzke. Hitzak, erabateko konbenzionalismoan eroriko ez bada, bere nortasunarekiko leialtasunaren konpromisua ere inplikatzan du. Hitzak gizartearen sabela behar du, herri-intziriarena, baldin jaioko bada. Lurrak, ernari dadin, ura eta eguzkia behar dituen bezala.

LANAK

Eta ekin diezaiodan neure lanari. Gure idazlea, hasteko, langilea da. Aspergaitza, esango nuke. Hitzak, politenak ere, hai-zeak eramaten baititu ez badira kultur tradizioan jasotzen eta lantzen, berak haragitu egin dizkigu, literatura bihurtu. Oparoa da dagoeneko, azken 16 urte hauetan, euskal literaturari egin dion ekarpena: 8 titulu guztira. Paperean izango duzue hor zerrenda, baina ez dio hemengo inori kalterik egingo banan-banan ozenki izendatzeak.

Narratiban hiru hauek ditu eginak:

— *Bidaia. Termitosti* (BT), Ustela saila, Donostia, 1978, 53 or. Lehen liburuxka.

— *Abuztuaren 15eko bazkalondoa* (AB), Kutxa, Donostia, 1979, 135 or.

Irun saria 1978an eta Kritika saria, euskararen alorrean, Estatu-mailan egin ohi den lau hizkuntzetako literatur produkzioaren ohorezko aipamenean, 1980an. Nobela honen azkenurreko kapitulua Jesus Maria Lasagabasterrek prestatutako *Antología de la narrativa actual* bilduman agertzen da (Ediciones del Mall, Barcelona, 1986). Katalanez argitaratu zen 1986an, baita berriki, 1994ko abenduan, gaztelaniaz ere.

— *Manu militari* (MM1), Elkar, Donostia, 1987, 469 or.

Olerkian, beste hiruok dauzka argitaratuak:

— *Arrotzarena. Neurtitz neurgabeak* (AN), GAK, Donostia, 1983.

Irun Saria 1982an eta Kritika saria Estatu-mailan, euskal produkzioari dagokionez, 1984an.

— *Bertso paper printzatuak* (BPP), Elkar, Donostia, 1986, 124 or.

Kritika saria Estatu-mailan 1987an eta urte berean finalista Espainiako Literatura Sari Nazionaleko lehiaketan.

— *Mintzoen mintzak* (MM2), Elkar, Donostia, 1989, 114 or.

Itzulpen-sailean bi ditu:

— *Hadrianoren oroitzapenak* (HO), Marguerite Yourcenar-ena, Elkar, Donostia, 1985, 417 or.

Finalista Espainiako Itzulpen-saileko lehiaketan 1986an.

— *Eulien ugazaba* (EU), Wiliam Golding-ena, Elkar, Donostia, 1990, 295 or. Bizkaiko Diputazioaren Itzulpen-saria 1991n eta Eusko Jaurlaritzaren Euskadi Saria urte berean.

Militarra balitz, paparra dominaz dizdiraturik ikusiko zenioke. Baina ez bedi musugorritu gure laguna, aipatutakoak ez baitira publizitate-kanpainan esandakoak, obrak baizik. Are ago oraindik: dominarik mereziko lukeen ezkutuko beste hamaitzako lan badu eginik, itzulpengintza eta hiztegegintzan, bereziki. *FINANTZAK. Hiztegia* (1983) prestatzen bera han ibili zen buru-belarri. Baina horiek denak ofizioz, ez afizioz, egin baititu Kutxan eta talde-lanean UZEIn, merituak kolektibitatearen anonimatuan ezkututzen dira eta ez dute kontatzen egilearen curriculum publikoan. Bestalde, prestakuntza intelektuala-ren aldetik, ederki jantzia dugu, literaturgintzarako batez ere. Filosofia eta Filologia ikasi zituen eta gero, irakaskuntzan aritu baitzen zenbait urtez Deustun, honek baliabide teknikoak eskuratzeko erraztasunak eman zizkion, zalantzarik gabe. Egindako lan guztiak, beraz, ez ditu debaldetan eginak.

Esanak aski froga direla uste dut idazle sakratu baten aurrean aurkitzen garela baieztatu ahal izateko. Niri azalpen hau egitea dagokit espreski eta halaxe egin dut. Lizardi hain gazterik joan zitzaigunean 37 urterekin (1933), baziren esan zutenak orduan onen-onenak emanda zendu zela, ez zuela ezer hoberik onduko. Ez dut horretaz iritzirik. Baina, bai, esan dezaket Joxe Austinen etorria ez dela agortu, bere 45 urterekin oraindik sasoi betean dagoela, eta honen errotak irin berri-rik ekarriko digula. Hori seguru. Eta diotenez, luzaro gabe, bere poetikaren lorategia mentu berriz aberastua agertuko zaigu. Horren zain gauden bitartean, goazen orain idatzita-koetz zerbait esatera.

KALITATEA

Esan dugu langile porrokatua dela. Ez da gutxi hori esan ahal izatea, baina, antza, ez da aski, idazten dena nolakoa den ere begiratu behar baita. Eta hemen datoz zalantzak, ez-adostasunak, idolatriaren kaperak. Egia esan, ez da aurkezlearen lana ezein irizirik aurreratzea. Ez horretarako tenorea da, ez astirik dago. Bera da, bere obraren barru-barruko hautamen-aulkitik so eginda, bere sorkuntzaren genesia azaldu behar diguna. Dena dela, arras kanpotik bada ere, irakurle profano bat naizen aldetik eta ez kritikari ofizioko, zilegi bekit ohar zoro bat edo beste egitea.

Joxe Austin itzultzaile da, nobelagile eta poeta. Horietatik zein hautatu? Hautatzera behartuz gero, nik ez dakit zeinekin geratuko nintzatekeen. Hautatu beharrik dagoenik ere ez dut uste.

ITZULTZAILEA

Itzulpen-lanetan dabilenak daki zein zaila den, askotan zein ezina den, pentsamendu zorrotz eta literatura aberatsez hornituriko testuak, maisulan klasiko nahiz modernoak, euskaratzea. Euskara dagoen egoeran egonda, trebeziarik handiena ere txiki geratzen da horrelako lanen aurrean. Eta honen arrazoia da, hizkuntza bera menderatzea ez dela aski —asko izanda, jakina—; horretaz aparte, itzulpenek, zehatzak izan daitezen, hiztegi berezituaren laguntza behar dute aldamenean. Guzti hau kontuan hartuta, iruditzen zait, *Hadrianoren oitzapenak*, esate baterako, saio berezi-berezia dela, oso banaka egin ohi diren horietakoa, literaturaren sailean bederen. Nahikoa da obra horren lehen kapitulua irakurtzea, besterik gabe, itzultzailearen trebezia estilistikoez eta oparotasun lexikalez ohar-tzeko. Bidean estropezu egin gabe irakurtzen duzu, esaldia gozatuz eta ulertuz. Meritu hau are handiagoa da Joxe Austinen kasuan, zeren Altuberaren arauetan hertsatzen den sintaxi-ortodoxiaren barruan duintasunez iharduteko birgeriak egin behar baitira. Ezina ez da, izan. Irakurri bestela Orixeren *Aitor-kizunak*. Galdetu bestela Joxe Austini berari. Ohartu naiz, halere, beharra izanez gero eta noizbehinka, ez diela muzin

egiten autore klasikoetan barra-barra agertzen diren erlatibo-
bozko, lekuzko nahiz kausazko zenbait formari, hala nola,
hain.. non, ezen, zeinaren eta antzekoei. Honatx adibide batzuk:

«Eginako edo Falerako edozein txiribogatan *hain* elikagai freskoak dastatu izan ditut *non*, tabernako mutilaren hatzamar zikinak gorabehera, miresgarriki garbiak iruditzen bait zitzaizkidan beti, *hain* xumeak baina *hain* gogobetegarriak *non* bai bait zirudien beren baitan, erarik trinkoenean bildurik, hilezkortasunezko esentziaren bat zeukatela» (HO, 19).

«Udazkeneko arratsetan beti egin ohi nion diosala hegoaldetik agertzen zen Akuariori, Isurtzaileari, Ortzeko Eradaleari, Emaile Oparoari, *zeinaren* babespean sortua bait naiz» (Ibid., 185).

«... tankera honetako musikei jende serio eta itxurosoak, *zeinaren* bertutea ororen beldur izatea bait da...» (Ibid., 198).

«Mendebaldean ere, are Erroman bertan, *non* jainkotiar titulua hil ondoren bakarrik ematen bait zaigu ofizialki...» (Ibid., 183).

KONTAGILEA

Oso gustora sentitu naiz Joxe Austin narratzailearekin ere. Antzeman duk, nongoa haizen. Batere ez zekiat, baina agian asma nezakek banio Donostiako Parte Zaharreko mutikoa haizela. Bai?

Hiru narrazio-liburu dira, eta bakoitzak du bere gaia eta bakoitzak bere gaiari dagokion narrazio-teknika. *Abuztuaren 15eko bazkalondoa*-n Hegoamerikako nobelagintza modernoan erabili den teknika darabil: sukaldeko mahaian, eserialdi batean, aitari gerrate zibileko pasadizoak kontrazten dizkio eta, bidenabar, berak, bigarren pertsona erabiliz, bere gaztaroko o roitzapenak berritzen ditu, mutikoa eta seminarista zene-koak. Narrazio freskoa da, arina; agian, eszena edota paisaje batzuetan, errepikakorra.

Manu militari-k beste testuinguru bat erakusten digu: 1970eko hamarkadan gertatzen den eregimen-aldaketarena. Gutun-bidezko teknikan oinarrituz, justu hamarkada horretako

gazteek darabiltzaten kezkek eta gogoetak harrotzen dira, narrazioan tarteka pasarte filosofiko-ideologikoak sartuz eta tarteka *excursus* hertsiki literarioak harilduz.

Nolanahi ere, eta hauxe azpimarratu nahi nuen guztien gai-
netik, edo azpitik, egilearen estiloak erakartzen nau gehienbat,
esaldiak osatu eta hitzekin jolas egiteko duen erraztasunak. Zein
dotore janzten duen metaforez edozein deskripzio-mota eta aurrean
duen paisajearen aurrean zein begi zoliak dituen! Esan bezala hiru
liburu horiek desberdinak badira ere gaiaren nahiz teknikaren
aldetik, esan dezakegu hirurak donostiar puruak direla. Astiro ira-
kurtzen dituenak ezingo ditu ez ezagutu Donostiako kale luze-za-
balak, Parte Zaharreko zokoguneak, Urgull mendiko bideskak,
harriak, zuhaitzak, ingelesen kanposantua, arrantzaleen ohitu-
rak. Eta Donostiatik bistatzen direnak: Getariako sagua, Adarra,
Aiako Haitzak, Ernio... Joxe Austinen narraziogintza paisajis-
tiko eta etnografikoak, labur esanda, izen bat du: Donostiako
jendea, lurra eta, batez ere, itsasoa. Arrainek berek baino itsas-
-usain handiagoa dute Joxe Austinen pasarteek. Eta bere estiloak,
berriz, beste izen hau du: kultismoa, mila modutako erregistroz
orrazten duena, zeinari, esaldia hitzez eta ebokazioz biribildu
beharraren beharraz, kultua ere atxikitzen diola baitirudi. Batzue-
tan, zure fraseologiaren basoan barrena norako jakinik gabe
e rdi-liluraturik erdi-galdurik nindoalarik, arbaztetako amiamma-
-sareak bere hatzapparretan hartua nindukanaren sentipena bizi
izan dut. Une horietan, egiatan diotsut Joxe Austin, adarrak
kimatu eta eguzki-erreinuari leihoa irekitzeko gogo bizia sentitu
izan dut, pagoari pago eta gorostiar gorosti deitu beharra.

ETA POETA

Niri interesatzen zaidana baina, Joxe Austin poeta da. Horri
eskaini dizkiot ordurik gehien. Nire aurretik beste batzuek
emana diote errebasoa Joxe Austinen poematikari. Jon Kortar-
zarrek «eklektikoa» aurkitzen omen du bere lana eta gure gizon-
ttoa ez da konforme geratu. Nik neuk, bere poemak irakurri eta
apunte batzuk atera ondoren, mendi-kaskoan eserita irakurri
dut J. M. Lekuonak *Bertso-paper printzatuak* poema-liburuari
egin zion hitzaurrea, bere laburrean mamitsua iruditu zai-

dana, bertan obrari buruzko aurkezpen sistematiko eta aldi berean balorazio orokorra egiten baitu, nik uste, sistemaz egin den lehenengoa eta bakarra. Hitz-bilketan maisu aparta ikusten du, neurri askatuko poemen azaleko egitura oso ondo tolestatua atzematen du, eraikuntza horretan elementuok nabarmenduz: irudi kontrajarrien txaplastak, esaldien errepikak, kontraposizioak eta forma espazialak. Hau guztia bere alde; estrofagintzan ordea, kantatzekoetan zehazki, ez dio aparteko berritasunik aitortzen. Honaino J. M. Lekuona, bigarren poema-liburuaz ari dela.

Hiru poema-liburuak bere orokortasunean begiratuta, esango nuke J. M. Lekuonak diseinatu duen hezurdura horixe bera errepikatzen dela guztietan. Goazen zatika.

• Afizioz euskal klasiko eta modernoek irakurle saiaturia izateaz aparte, ofizioz linguista ere badelako, guzti horregatik eta, agian, gehiagorengatik, Joxe Austinek ederki asko ezagutzen ditu euskararen zoko lexikalak eta gramatikalak. Ukitu hauek oso nabariak dira bere poemagintza osoan zehar.

Hasi naiz hain erabiliak ez diren hitzen ehizan eta azkenerrako mordoska pilatu dut:

<i>abaildu</i> = abatido, deprimido, arruinado	<i>betsein</i> = pupila de ojo
<i>ainube</i> = sombrío	<i>bezatu</i> = domado, domesticado
<i>aldikal</i> = por turnos	<i>boli</i> = marfil
<i>alpor</i> = hedor, vaho	<i>burgoi</i> = orgulloso
<i>apeta</i> = capricho	<i>deitore</i> = lamento
<i>arraiki</i> = alegrementemente	<i>deslaitu</i> = descarriado
<i>ausiabartu</i> = fatigado	<i>ebatondo</i> = cicatriz de una cortadura
<i>axut</i> = desafío, reto	<i>eihera</i> = molino
<i>azantza</i> = ruido	<i>ekuru</i> = tranquilo, firme
<i>aztore</i> = halcón	<i>elai</i> = golondrina
<i>balbe</i> = muerte	<i>elkitu</i> = brotar
<i>bedats</i> = primavera	<i>epaixka</i> = a escondidas
<i>beredin</i> = muchos	

<i>erhan</i> = matar	<i>naba</i> = vertiente
<i>erpekada</i> = garra	<i>naharo</i> = abundante
<i>errezel</i> = velo	<i>oinatz</i> = vestigio, rastro
<i>erroitz</i> = p recipicio, grieta entre montes o peñascos	<i>(h)orail</i> = rubio, amarillo
<i>ertz</i> = imbécil	<i>oroitu-kal</i> = cada vez que me acordaba
<i>eto</i> = desleal, traidor	<i>orrits</i> = festín, banquete
<i>ezain</i> = feo	<i>ostertz</i> = horizonte
<i>habuin</i> = espuma	<i>sarobe</i> = lugar resguardado
<i>helde</i> = ventura, fortuna, suerte	<i>sopikun</i> = cómplice
<i>heltari</i> = de buen corte, afi- lado	<i>tirain</i> = resaca
<i>higatu</i> = ajado, gastado	<i>tupust</i> = choque, encuentro
<i>horailska</i> = amarillento	<i>ugertu</i> = enturbiado
<i>larmintz</i> = cutis	<i>ukuztu</i> = lavar
<i>larrakitu</i> = despojarse de ramillas	<i>unadura</i> = tedio, hastío
<i>lats-harri</i> = canto rodado, callao, guijarro	<i>ur-lats</i> = agua del arroyo
<i>leinuru</i> = fulgurante	<i>yaukal</i> = excelente, esplén- dido
<i>lekaro</i> = desierto, soledad	<i>zamaro</i> = esclavitud (?)
<i>lekora</i> = fuera	<i>zargaldu</i> = demacrarse
<i>lurlastan</i> = lentisco, almá- cigo	<i>zemakor</i> = amenazador
<i>malgu</i> = mullido	<i>zerbel</i> = húmedo
<i>mazkildu</i> = tiznado	<i>zertzeta</i> = zarceta (ave de paso)
	<i>zizakatu</i> = balbucir, bal- bucear
	<i>zizkolatu</i> = retorcido

Eta gehiago. Darabilen literatur hiztegia gutxitan ikusi ohi den horietakoa da. Oso berea. Adjektibazioetan oparo eta ugaria dugu eta neologismoetan, aldiz, urria. Lauzpabost kuriosoren begi-gozamenerako, apaindura gisa, Azkue edota P. Muxikaren hiztegi-museoan txit gorderik —bazterturik— dauden hitz erdi-

-fossilizatuen kutxatik, berak hainbat pitxi jaso ditu, estetikoki mimatu eta behar zen lekuan, juxtu hantxe, bizitza poetikoa ematen saiatu zaigu. Eskertzekoa da etxeoak ditugun hitzak, ez erabiltzearen ondorioz arrotz bihurtzeraino baztertu ditugunak, berpizten ahalegin berezia egin izana. Biziki estimatuko du kultismoaren zeru goitarrean hegaldatzea maite duen irakurleak. Nik bederen zintzoki aitortzen dut behin baino gehiagotan behartu nautela Joxe Austinen testuek, bereziki poetikoek, zenbait esaldi astiro eta hausnartuz irakurtzera eta zenbait hitzen aurrean begiak bertan tink josita uztera. Hitzen eskola honetan, asko ikasi dut eta noizbehinkako esfortzua probetxugarri gertatu zait. Izan ere, hitzak —edozein hitz, dadila supermaneiaturia nahiz txit arrotzua—, estrofismo-barruan zein hortik at, baldin ondo musikatuak badatoz, denak dira eder, begiak huts egiten duenean belarriak erantzuten baitu.

Aditzen erabileran, orobat, berebiziko joera agertzen digu aditz sintetikoak testuan maiztasun handiz txertatzekoa. Olabideren eskola modatik pasata zegoela eta, ohiturik geunden betiko zortzi-hamar aditz sintetikotara. Joxe Austinek ordea, soilki erakuskari gisa eskaintzen dudan ondoko zerrendan ikus daitekeenez, horien abanikoa asko zabaltzen du eta, horretaz gain, aditz sintetiko nahiz perifrastikoen konjugazioetan edozein forma brist-braust biribiltzeko gauza dela erakusten. Gutxiena uste duzunean aurkituko zara aditz-formarik konplikatuenen aurrean. Nahita dakartzat, aditz sintetikoen ondoan, darabiltzan forma batzuk. Hauek, adibidez:

atxeki: datxeke

egin: dagi, dagite, dagigula, degigu.

egon: dagoke

ekarri: bekarte, bekarz, hakarte

eman: damaiodan

entzun: dantzuz, dantzuzue, dantzuket, dantzut, dantzugu

eragin: daragio

eragon: zeragokion

erakutsi: darakusten

erauntsi: derauntson, nerauntzula, derauntsa

esan: darasan, zioetan

eratzan: naratzake, daratzat.

etzan: dautza, zeutzan

ezagutu: dazagut

ibili: nabilke

diakutsut.

ikusi: dakus, badakusat, zene-
kusan, dakusagularik, da-
kuskit, badakust, daku-
sagu, bazakuskit, lekus-
kez, zakuskit, genekusala,

irakin: dirakitazulako, di-
rakit, dirakizuna, diraki

iruditu: dirudizun

joan: bazindoazkigun

Oharra: naratzake, daratzat, diakutsut?

Arestian esan bezala, benetan sarritan jotzen du aditz sin-
tetikoetara. Zergatik? Estrofismoak hala behartzen duelako? Ez
dirudi, bertso libreetan ere joera berberari eusten baitio. Zalan-
tzarik ez da nahita egiten duela horrela, ahapaldi batean, pro-
bokazio gisa, hauxe botatzen baitu:

«Berez, bariazio-sail
soil bat besterik ez da’
—hasi naiz desenkusan—
‘oraingoz irakur
diezakezuketakena’
—nahastu nahiz aditzean,
...» (MM2, 39).

Beste ahapaldi batean, hemen intziso gisa, erderakaden
kontrako ziztada hau irakurtzen diogu, horrelakorik ez duela
nahi maiuskulaz adieraziz:

«eta EZ DUT NAHI
ASisTItu entierroa
hizkuntzaren zeina... la cual... o sea...» (MM2, 32).

Ez dakit Joxe Austinen ironiak zein izen salatzen duen
«ASisTItu» horrekin. Ez zait asko axola ere. Dakidana da, eta
honetaz ziur nago, garbizalea dugula errotik, «konplizitatea»
beharrean «sopikuntasuna» eta «aurpegira bota» ordeztu «jauki-
katu» eta horrelakoak esan edo idatzi ohi dituela². Beraz, bere
baitan etxeko harrobiaren emana azken jarioa zurrupatzerai-
noko hori zein intentzionala den ikusita, esan liteke, hiztegi-es-
parrua harik eta gehien zabaltzen leherrenak egiten dituen
bezala, aditz trinko nahiz laguntzailearen erabilera harik eta

joku-sailik ugarienetara eramán nahi duela. Kultismoa luke, iruditzen zaidanez, helburu nagusienetako bat. Fraseologian, ahal dela, aruntkeriarik ez, errazkeriarik ez. Baina helburu hori poesi molde batean bakarrik aplikatzen du, zeren, kantatzeko paraturiko koplá eta beste bertso batzuetan, inorikoetan zehazki, bertsolari-teknika erabiltzen baitu. *Bertso-paper printzatuak* eko azken partean datozen poemak, hain zuzen, izan dira J. M. Lekuonaren arrabotak leunki gáinetik pasa dituenak. Ni ere sinesturik nago poeta batek, Aresti izanda ere, bertsolariekin gáltzeko gehiago daukala irabazteko baino zirtolari-lanetan.

Bego garbi hau: Joxe Austinek badakiela noiz ari den poesia kultua egiten, neurtua nahiz gabea, eta noiz kantatzekoa. Eta hizkuntza poetiko kultuari gágozkiola, asmo ederra da, kanpoko aireak barrualdea freska dezan utzi eta, etxeko kupeletik nasaiki edatea. Zenbat eman, hainbat. Hondoá jo arte. Zer ederrago, zer amesgarriago euskal literaturaren heldutasunerako, euskararen harrobiak eskaintzen dituen ahalbideak oro ezagutu, eskuratu, oratu eta, ahanzmenaren almazenean herdoiltzen utzi gabe, irakurleriaren ikusmenean bizitza berria emanaraztea baino? Batere ez dakit. Baina susmatzen dut Joxe Austinen parioa hortik doala. Ez zaitugu lehenengoa. Lehermak egin zituzten, bide beretsutik noski, Olabidek, Zaitegik eta. Azkueren hiztegia buruz omen zekiten eta, esaten denez, lekeitiarrak berak baino hobeto, gáinera. Horien euskarari ordea, neurri batean ez arrazoi-faltaz, artifizialkeriaren salakuntza egin zitzaion bere garaian.

Ez dut uste hau denik Joxe Austinen kasua. Badaezpada aurretik abisua emana utzi digu, poesia egitean, bera ez dela ari izan «filologia edo folklore eruditoa egiten»³. Honek euskara iturri bizitik edan du: etxetik, herritik eta euskal tradizio zaharretik. Aspaldiko balada zaharren doinua kantari dabilkio: Perutxoren kanta, «Leloaren leloa»n (MM2, 34-39), Mikoletarena, «Amorearen bitsa»n (MM, 48); Arrasate erre zutenekoa Txomin Iturberi eskainitako «Requiem»ean (MM2, 99-100); Martin Bañez Artazubiagarena, «Glossa kiskalerrinenseak»en (MM2, 102-105); Bereterretxen khantoriarenean (AN, 20), eta beste hainbat pasartetan. Beste askotan, berriz, izenburuan poetaren baten aipu hautatu bat ezarri eta gero, horren gáinean osatzen du bere poema,

hango giroan eta hizkuntza estetikoan sartuz eta labetik bere opila ateraz. Horrela ikasten dugu nor diren Joxe Austinen autore maitatu eta mirestuak, nori ari zaion erasoka, nori laudorioka. Etxekoen artean asko dira, bere hitz poetikoekin esateko (MM2, 36), «Olerki's Liskar Clubean» sartzen dituenak: Etxepare, Oihenarte, Axular, Etxahun, Barrutia, Azkue, Lizardi, Lauaxeta, Orixe, Aresti, Mirande, J. M. Lekuona, J. A. Artze, Atxaga, P. Perurena, Sarrionaindia, K. Izagirre, F. Juaristi eta Jon Juaristi. Azken honi, gaztelania garbian, piropo hau botatzen dio:

«aunque usted hermano se crea
de Gabriel y albacea,
no es más que un español
disfrazado de hotentote» (MM2, 88).

Poeten arteko tertuliatik atera eta, itzul gaitezen euskal poetikako hizkuntzara. Joxe Austinengana etorritz, berriro diot, asmoa ederra dela, ondo asmatua; eskura daukazun hiztegi eta aditz-flexioen bariazio-sail horiekin nahi litzatekeen adina literatur zuku ateratzea, ordea, gaitza dela uste dut, lehen itxura batean dirudien baino gaitzagoa. Nolanahi ere, birsortu beharrekotzat jotzen diren hitz ez hain ezagunak noiz eta zein neurritan tartekatu erabakitzeke orduan, dena ez bada ere, irakurleari begira pedagogi senez jokatzek ate asko itxiko litzekioke laborategi-arriskuari. Ez da ahaztu behar, literatura kultuan ere, irakurlearentzat idazten dela.

Azken batean, eta hemen datzala uste dut literaturgintza sano baten arrakasta, egungo euskal gizartean sustraiturik dauden hitz biziak jokatu behar da, ez hildakoeekin eta hedadura gutxikoeekin. Hiztegiak on dira. Bertsolaritzan ere baditugu espreski errimatzeke eginak⁴. Baina hitzak bizia izango badu, herri-hizkuntza alboan behar du. Bego, bada, hitzen menu liluragarria mahai gainean edo oiminenaren apalean, esaldia-aren bizitasuna areago bizitzeko eta, bizituz, edertzeko. Puntu honetara helduz gero, arazo-pare batek sortarazten didan aspaldiko kezka datorkit gogora. Literatur produkzioa ugarituz joan ahala, ez gutxi hiztegiak sarriegi erabiltzearen ondorioz edo, hitz arkaikoen erabilera eta euskalki-jatorri desberdinetako hitzen promiskuitate-maiztasuna ugalduz joan da.

Hitz arkaikoak esan dut. Baina zein da, ezjakintasunak edota axolagabekeriak bazter utzi dituelako hain zuzen, literaturak birgizarteratu beharko lukeen funtsezko lexiko horren zerrenda? Galdera honek hitz arkaikoen eta hitz bizien arteko bereizketa egitera garamatza. Beldur naiz, mugak zedarritzean, adostasun-maila txikia lortuko litzatekeela bai idazleen bai hizkuntzalarien artean. Bestalde, euskara batuaren eredia sendotuz doan une honetan, badirudi euskalki desberdinetatik zenbait elementu, lexikal bereziki, jasotzeko joera indartuz doala. Noizbehinka, pasarte soltetan, esperimentalismo-akrobaziatzat jo daitezkeen saiorik ere ikusten da, euskalki batetik bestera saltatuz, nire gustorako naturaltasunaren kaltetan. Euskalki bakoitzak dauzka bere klitxe bereziak, besteak beste, sintaktiko eta lexikalak, estilistikan eragin zuzena dutenak; lehenengoa osoki gorde beharrekoa iruditzen zait eta bigarrena, berriz, dosifikatu beharrekoa.

- Esanak esan, Joxe Austin poeta denik ez du inork zalantzen jartzen. Itzala duen poeta ere badela, gaineratu ezinik ez dago. Nolako poeta? Zein estilotakoa? Eklektikoa dela esateak ezer gutxi argitzen digu. Kultoa dela gaineratzeak, zerbait gehiago, baina ez funtsezkoa. Galdera horiei zuzenean erantzun ahal izateko, lehenik jakin behar dena da ea zer eskatzen dion berak poesiari edo, beste modu batera esanda, zer den berarentzat poesia.

Hori da abiapuntua, norberaren aukera sakratuak, zir-zart, erabakitzen duena eta, azken finean, norberaren sorkuntzari bere nortasuna ematen diona. Joxe Austinek⁵ esaten zigun berriki «nola zeharkatu lautada hau, minarik zapaldu gabe». Barkatu, adiskide: ezin haiz itsasoan murgildu busti gabe.

Eta berak jadanik egina du bere aukera. Irmoki bezain garbi azaldu zuen Deustuan 1994ko martxoaren 10ean irakurritako hitzaldian. Hitza da poesiaren giltza, dentsitate autonomoa hartuz gero, beste zerbait berria adierazten duena. Berari utziko diogu esplikatu dezan adierazi nahi duena⁶:

«Poesia **hitz egitea** da, *stricto sensu*: hitz edo berba **egin** egitea. Poesia ez da **zerbaitetaz** mintzatzea, ezta **zerbait** adieraztea ere (dela ideologia, dela bizipena, dela bizipoza). Poesia ez da eduki batzuen transmisio edertua. Ez da prosaren bariazio ornamental, ez da atributoa, sustantzia baizik. Ez dago lehendabizi edu-

kia, eta gero forma: dikotomia klasiko hori burutik ken ez deza-gun bitartean, alferrik gabiltza (...) **Hitza** da poetikotasunaren alfa eta omega. Hitza ehundaka edo milaka printzatan ezpaldua. Eta hitz-ezpal horiek, hitz-baketa bihurturik, lokera bat sortzen dute, eta lokera horrek *dentsitate autonomo* bat sortzen du eta dentsitate autonomo horixe da *beste zerbaiten* adierazgarri, ez han-hemenka *azaltzen diren ideiak*... ideiak ez baitira azaltzen, mamitu egiten dira, egin egiten dira. **Poesis:** Hitz Egitea...».

Formalismoaren aitortza garbia da hori, gaizki ulertu ez badut bederen. Ikuspegi honen arabera, hizkera poetikoaren ardatza, beraz, hitz-jokuen bariazioetan datza, deitu itzazu horiek metaforak, metonomiak, sinboloak, fantasiak, sinestesiak, paronomasiak, etab. Baina kasu, teknika formalak lehenesteak ez darama gizarte-bizitzari entzungor egitera. Bere poema gehienetan datoz, askotan ebokazioz eta bestetan izen eta guzti, bidean eroriak, zapalkuntzaren aizkora malapartatuak ebatsitako uda-lora lerdanak. Abertzaletasunaren damu ez den poeta ganboarra dugu Joxe Austin. Eta halaxe aitortzeko batere lotsik ez duena Don Beldur atxaganekoaren aurrean. Arestiren poesia mailua zen; Joxe Austinena argi mehea da, baina daratuluaren antzo barneraino zulatzen duena:

«Gorrotu zaitut
zu
argi mehe hau
daratulu xuria
zaitudan hori:
poesia maitea» (AN, 34).

Eta zalantzarik egon ez dadin berarentzat poesia hitz huts baino zerbait gehiago badela, Sarrionaindia poetakide militanteari, gardenki eta saminez, aitortzen dio poesia ez dela lore :

«(hausten nauzu,
mila puska eginda
uzten nauzu, poesia lore-jokoekin
sarriegitan, Sarri,
nahastu izan dudau hau)» (MM2, 95).

J. M. Lekuonak, bere ohizko fintasunez eta zorroztasunez, oso ederki azaldurik utzi zituen *Bertso-paper printzatuak*-en dara-

biltzan teknika literatura-barrukoak. Horregatik, ez dut luzatu nahi lehendik harrotutako puntu honetan. Halere, gauzatxo bat erantsiko nuke, eta da, hitzen karanbolan sartuz gero, oso gustokoa duela, hitz-jokoak eginez, kontraste-efektuak nabarmentzea, mila modutakoak. Nik horrelako batzuk bakarrik dakartzat.

— *Hots-kidetasunak*:

«Gogarteko barrunbearen burrunbak» (MM2, 19).

«Alta, bestela altak
utziko hau zurrin» (MM2, 13).

«Erresumak ezezik
erresuminak ere baititugu» (MM2, 32).

«Betunezko karrikan korrika» (MM2, 32).

«Zur zuhur
Zur heze» (MM2, 47).

«Zerren zerrak zarratu zurru zaharrak» (MM, 48).

«Karabela akastu
akeztua» (MM2, 59).

«Distira bakan, larrain larratzen barrunbe» (BPP, 62).

«edenez beteriko Edenak» (BPP, 64).

Hitz-joko politikak dituzue, semantikazko astindu-eragile bizi diranak. Besteok, ebokazio pertsonalak dira, poeta ezagunekin harremanetan jartzen gaituenak txori-saldo baten irudipean:

«Txori-saldo baten hegada
somatu dut segidan
(...)
doi-doi usaingarria
txilardegiak edo oteitzak
basoaren bazterretan
urrun oraindik
garbaltzen edo sarraskitzen
bailiharduten
(...)
Hurbildu zait eta

belarrira xuxurlatu:
 'LEZAETAN DAGO KISKAIL-ERRIA
 ANTZEN AKABATZEN DA KANTA GUZIA'.
 (H)orixe bera esan eta
 aldegin du, xenderaren...» (MM2, 27).

— *Zantzu sinestesikoak:*

«ardo-ozpinezko upel isil
 abaro sukartsu» (AN, 34).

«musika urdinen bibolin-
 -hots ainube» (BPP, 31).

«Ez diot haizeari utziko
 (...) bere esku hautseztatuez
 zure begi erraldoi horiek..» (BPP, 36).

«lanbroaren tunika lixtuan» (BPP, 66).

«lainoaren ezpata biluzik» (BPP, 66).

«Betiko okrearen tenore
 berdezko sinfoniaren kontrapuntu
 (...) iratze gorrasten garrasi-aldi» (MM2, 9).

«zoko-usaindun putzuaren
 mintzorik ezaren mindura» (MM2, 18).

Baditu, bestalde, hitz maite-maiteak, magikoak, behin eta berriz hiru liburuetan errepikatzen dituenak: hots, itsasoa eta ura. Aita arrantzalearen taupada ahantzezinaren ukitu kenezina? Agian. Heraklitok irudikatu bezala, bizitzaren joanairaren ezinbestekotasunaren aurrean makurtu beharra? Agian. Poetaren sekretuak. Mendia aitzakia duela, berak esana da, baina ez da geratu hari xarmanki kantatu gabe «Jaioko dira nire eskuak udazkenez» poeman (BPP, 43). Teluri erreferentzietatik aparte, poetikak ez du asmatzen betiko tematikaren gartzelatik jalgitzen: amodioa, heriotza, eguneroko gauza xumeak, eta horrelakoak. Hori bai, ebokazio ilustratuez ondotoxo lustratuak datoz. Adierazgarriak nahi dute izan, halaber, triptiko gisa azken liburuan (MM2, 38, 56, 65) agertzen diren *metaro*, *belaro*

eta *berbaro* hitzek. Sumatzen da eztabaida gogorrean trabatu zaigula gure poeta, itxura guztien arabera, literaturaren gainean. Beude hortxe, bere horretan, suspentsearen iltzean esekita, iradokizunak biluzik. Hau ere poesia da. Eta hala ez balitz, diskurtsua izanen litzateke. Ados zurekin, Joxe Austin.

- Estrofagintzan, J. M. Lekuonak abisatzen zionez, ez omen du asmatu. Ahapetik bide horretatik ez segitzeko aholkua ere ematen dio. Beno ba, utz ditzagun alde batera tritikixaren doinura kantatzeko horiek bertsoari entzat edota bertso-paperak idazten dituztenentzat. Halere, ez nago bere kantategitik dena edozein preziotan saltzeko prest. «Ikusten al duk, ene semea» poeman, maitasuna zer den azaltzerakoan, erabat txundituta utzi nau erabiltzen dituen metaforen indar sarkorrak:

«duk halamoduzko ausikia
gure barrena urratzen,
basa-ahate oihukaria
gure urloak astintzen,
duk izotz-mendi jitoan dena
gur'itsasoak kiskaltzen» (BPP, 84).

Horrelako perla gutxi aurkitzen da euskal kantategian, aurkitzen bada. Tonu-kontua da, beraz. Gezi ironikoak egunkarietarako zutabeak betetzeko utzi eta, baldin bizipenen berotasunak dakarkionetik hitza haragitzen jarrai baleza, ziur nago oraindik ere badukeela zerez aberasturik kantu-estrofismoaren abaraska.

POESIAREN BIDEAK

Honaino Joxe Austin Arrietarekin izan dugun hitz-aspertua poesiaren gainean. Agurtzerakoan, ordea, hasieran neuzkan kezka berberak asaldatzen naute. Ohar-parebat egitera mugatuko naiz.

Lehen poesia zer den galdetu da. Baina bada hori baino aurreragoko galdera: zer da literatura? Gerra-ondoko euskal literatura aztertzeke orduan⁷, ohitura da berori hiru arotan banatuta azaltzea halako zentzu lineal batean: a) aberri-literatura

(1939-57), b) gizonaren eta herriaren aldeko literatura (1957-1975), hemen sartuz existentzialismoa, gizarte-protesta eta egitura formalen lanketa, eta c) literaturaren adierazpen autonomoa (1975-94). Eskema honen arabera, azken fase hau B. Atxagaren «Hautsi da ANPHORA» esaldia tipifikatuko luke, ondoren Joxe Austinek jasotzen duena berretsiz «Bai, zinez: Hautsi da Anphora» (MM,92). Literatura barrutik, hots, bere baitako elementu hutsez egitea errebindikatzen da, elementu ustez estraliterarioen morrontzatik libratzea. Hortik fuerakoa, izan, literatura ez beste guztia izango da: propaganda, ideologia, proselitismoa. Nahi dena.

Eta eskema honekin funtzionatuz segitzen dugula uste dut, formalismorik ortodoxoenean. J.J. Rousseau⁸ pedagogoak bere *Emilio* haur idealizatuarekin egin zuen bezala, babestu dugu literatura, dena kristalezkoa, ez dakit nongo balizko dorrean, zinkez eta tankez ondo inguratua, gizarte endemoniatutik etor dakizkiokeen kutsadura guztietatik. Azkenean lortu du literaturak bere autonomia, berez zor zaiona, errealismo sozialak bere izaten ukatzen ziona. Literaturak, oro har, gizartearekin eduki dezakeen harremanez mintzatzea bera arriskutsu gertatzen da. Eta literatur sorkuntza gizarte-faktore desberdinek baldintzaturik egon daitekeela planteatze hutsari berriz, besterik gabe, soziologismoaren maldizioa jaurtikitzen zaio. Une onean gaude, esango da, euskaraz literatura unibertsala egiteko, euskal egoerak deskontestualizatuz eta fikziozko pertsonaiak kategoria abstraktuetan hitz egiten jarriz.

Ikuspegi hori gu bizi gareneko gizarte gaiztotu honetatik ihes egiteko aitzakia polita izan liteke. Pedagogia jesuitikoak, e r renazimentuak tradizio greko-latinotik jasotako humanismo paganoarekin aurkitu zenean, paganismo-arrastoak ezabatzeke, horixe egin zuen: formulismoaren terapia aplikatu. E. Durkheim-en⁹ aipu honek, *mutatis mutandis*, gaurkotasunik baduelakoan nago:

«Su humanismo se encontró, de este modo, condenado al formalismo más completo que se pueda concebir. En definitiva, todo lo que pidieron a la Antigüedad no fueron ideas, no fue una cierta manera de concebir el mundo, sino palabras, combinaciones ver-

bales y modelos de estilo. No la estudiaron para comprenderla, y para hacerla comprender, sino para hablar su lengua, que ya no se hablaba».

Nola lortu zuten helburu hori? Autore klasikoen testuak deskontestualizatu eta ahistorizatu. Horra miraria egina. Honela, XVII. mendean, tipo orokorrez eta inpersonalez jantziriko literatura sortu zen Frantzian. Estiloaren sekretua da aurkitu eta landu behar dena. Inbentua, bada, aspaldi samarrekoa da. Eta esan digu E. Durkheimek zeinek asmatua den eta zertarako.

Gaurko egunean, gurean, antzeko joera orokortu batean sartuta ez ote gauden iruditzen zait, nora goazen gehiegi enteratu gabe. Izan ere, literatura irla gisa gogoemateak eta, horren barruan, hitza, eta bera soilki, poetikaren gune bakartzat finkatzeak auresuposatzen du gizabanakoaren hizketa posible dela gizarte-harremanetatik at, inplikatzeko du existentzia duela bere baitan. Hau guztia onartzea, gehiegi suposatzea da. Eta hemendik ondorio larriak datoz edozein literatur eta, oro har, kultur sorkuntza-mota interpretatzeko orduan. Garai bateko edukiaren eta forma ren arteko dikotomia gainditua dagoela behin eta berriz gogorarazten ihardutea, ezer berririk esan gabe, lehengoan geratzea da. Subjektuaren eta objektuaren artean dikotomiarik ez dela ematen esan eta, sekulako iraultza epistemologikoa egin delakoan, hain lasai geratzea adinako inozokeria izango litzateke adimen-jarrera hori. Formulak auzitan jar daitezke, eta behar dira, baina arazoez bertan dira. Eta arazoa da gizakia gizartetik at ez dela, izan, eta alde-rantziz. Ondorioz, giza hitza, izan dadila nolana hikoia —arrunta, poetikoa, filosofikoa—, indibiduala adina da soziala.

Horregatik, hizkuntza, hezkuntza eta literaturaren arteko harremanez diharduen soziologian tesi onartua da hizketa gizarte-egituraren kualitate bat dela eta, ondorioz, gizarte-baldintzek zeharkatzen dutela modu batera nahiz bestera. Hizketa testuinguru jakin bati lotua dago eta hortik hartzen du bere esanahia. Metalengoiaren esparrua gutxiengo bati dagokiona dela esaten digu Basil Bersteinek¹⁰:

«Tanto históricamente como ahora, sólo un pequeño porcentaje de la población se socializa en el conocimiento al nivel de los meta-lenguajes de control e innovación, en tanto la mayoría de la población se socializa en un conocimiento a nivel de las operaciones dependientes del contexto».

P. Bourdieu¹¹ ere tesi bera berrestera dator, dioenean mintzairaren erabilera hiztunak bizi duen gizarte-egoeraren esanera modelatua dela:

«Il s'ensuit qu'on ne peut rendre raison complètement des propriétés et des effets sociaux de la langue légitime qu'à condition de prendre en compte non seulement les conditions sociales de production de la langue littéraire et de sa grammaire mais aussi les conditions sociales d'imposition et d'inculcation de ce code savant comme principe de production et d'évaluation de la parole».

Mintzairaren eguneroko erabilera arruntean, hitz batzuek bere esanahia erabiliak direneko egoera espezifikotik hartzen dute. Hitzek segun zein testuingurutan erabiltzen diren, halako esanahia hartzen dute. Mintzairaren alderdi honi indesikalitatea deitzen dio Garfinkelek¹² eta horixe da, hain zuzen, soziologian gaintitu beharreko arazo metodologikorik zailenetako bat. Indesikalitateak edozein adierazpenek eskaintzen dituen bi esanahi besarkatzen ditu batera: bata egoeraz haraindikoa, eta bestea egoera bakoitzari dagokion espezifikoa hura¹³. Mikrosoziologiaren bidetik doazen azken ikerketek geroz eta gehiago azpimarratzen dute diskurtsu arruntaren izaera indesikal hori. Hala dio M. Wolfek¹⁴, etnometodologiak argitu diguna laburbilduz:

«Cualquier actividad, acción o discurso es una actividad situada, es decir, realizada en un contexto cuyo significado es descriptible, relatable, demostrable, exhibible, solamente mediante el uso de elementos indexicales».

Hizketa poetikoa ez ote da sartzen lege horien barruan? Mintzaira unibertsalak ez ote darama berarekin indesikalitatearen ezinbesteko marka? Ni lehendik ere erabat konbentziturik nengoen —eta soziologiako azken ekarpenek neure ustean sendotu egin naute— idazlearen hitzak bere esanahia testuingurutik,

hots, egoera jakin batetik hartzen duela, hortik batik bat, eta hortik pasatzen dela egoeraz haraindikoa hartzera. Horregatik gertatzen da sarritan, inolako erreferentziarik —ez espazialik ez tenporalik ez bestelakorik— gabe, soilki eta bakarrik hitz biluzien aurrean aurkitzen zarenean, zeri nondik heldu ez dakizula. Onenean hitzak ulertzen dituzu, konbinazioak mirestera ere irits zaitezke, halako sentsazio-sorta definigaitz moduko zerbait ere bil dezakezu, agian, liburuko azken poemara orduko. Eta lagunak galdatzen didanean, «eta zer?» Eta nik, aho-bete hortz, erantzuten diot: «ez diat ulertu». Umilki aitortu behar dut metalingoia poetiko horri askotan heldulekurik ez diodala aurkitzen. Eta komunikazioa falta denean, hitza hotza da, jolasa drama bihurtzen da. Hitza deskontestualizatzen bada, itsasoa urez gabetzen bada, zer geratzen da handik? Ezer ez edo, zuzenago, zerbait bai: bizi-bizirik zebiltzan arrainak hondartza gainean akabatuta. Zer balio du sortzaileak inon diren hitzik ederrenak asmatu eta liburuan txukun eta dotore idatzita ezartzen baditu, baldin, abiapuntuan gutxienezko erreferentziarik ematen ez delako, irakurlearen sentimen estetikoan ernetzen ez badira?

Bigarren ohar batekin bukatzen dut. Zera da: formalismoak, ertzeraino eramaten denean batipat, palindrome-sindroma sortzen dizula. Katea sinestesikoak handik, metonimiakoak hortik, paranomasiakoak haragotik, intzisoak tartean, azkenean ez dakizu irakurtzen ari zarena zer den, poesia ala adarra jotzeko artimaina. Azkenaldi honetan honelako genero dextente irakurtzea tokatu zait, oraingoan enkarguz, lehiaketara aurkeztzen diren hainbat lanetan. Inora ez garamatzen obskurantismotik atera eta, mintza gaitzezen egun argitan. Olinpotik, bai, baina idatz dezagun mortalontzat!

Hori esanda, nire azken galdera da, ea ez ote den heldu euskal literaturari buruzko planteamenduak birformulatzeko ordua. On egingo liguke gure ikuspegi linealak desterratu eta gure inguruan egosten den gizarte honetan txertatuago egongo litzatekeen literatura mamitzeari ekingo bagenio. Bestela gure ondorengoek ez dute modurik ere izango jakiteko nola bizi izan ginen Franko hil ondoko azken 19 urte hauetan. Orain arteko euskal literaturak eman dizkigu geure lehena ezagutzeko hainbeste pista. Zergatik ez aurrerantzean ere?

1. Donostiako Udal Kultur Patronatuak eraturako hitzaldi-ziklo baten barruan, Joxe Austin Arrietak bere literatur lanen autoaurkezpena egin zuen Udal Liburutegian 1994ko azaroaren 15ean. Bere aurretik bertatik pasatuak ziren Jose Maria Mendiola, Ignacio Maria Barriola, Fernando Savater eta Raul Guerra Garrido erdal idazleak eta, euskaldumen artean, Bernardo Atxaga, Anjel Letxundi eta Felipe Juaristi. Joxe Austin adiskideak aurkezpen-moduko bat egiteko eskatu zidan eta okasio horretarako prestatu nuen zirriborro hau. Testuinguru horretan irakurtzekoa da, bada, hitzaldi gisako hau.
2. Arrieta, J. A., «Hiru liburu, hiru begirada», Deustuko Unibertsitatean irakurritako hitzaldia, 1994-III-10ean.
3. Arrieta, J. A., *op. cit.*
4. Amuriza, X.: *Bertsolariza. Hiztegi errimatu*, II, AEK, Bilbo, 1981.
5. «Ocnarf», *Egunkaria*, 1994-X-23.
6. *Ibid.*
7. Otegi, K.: «Euskal sorketa literarioa (1930-1984). Hurbilketa deskriptiboa», in Intxausti, J. (zuz.): *Euskal Herria. Errealitate eta egitasmo*, Lan Kide Aurrezkia/EFA, Oiartzun, 1985, 434-448 or.).
8. Gizarteak eragindako ohitura txarretatik babestean oinarritu zuen bere hezkuntza negatiboa, honela formulatu zuena: «El único hábito que debemos dejar adquirir al niño es no dejarle que contraiga ninguno; que no lleve más en un brazo que en el otro; no acostumbrarle a presentar una mano más que la otra, a servirse más de ella para comer, a dormir o a jugar a la misma hora, a no poder estar solo ni de día ni de noche. Preparad con mucha anticipación el reino de su libertad y el uso de sus fuerzas, y dejando a su cuerpo el hábito natural, poniéndole en condiciones de ser siempre dueño de sí mismo, y no contrariar su propia voluntad, así que la tenga» (*Emilio o de La Educación*, Fontanella, Barcelona, 1973, 110 or.).
9. *Historia de la educación y de las doctrinas pedagógicas. La evolución pedagógica en Francia*, Ediciones La Piqueta, Madrid, 1982, 317-318 or.
10. «Clase social, lenguaje y socialización», *Educación y Sociedad*, 4 zk., Akal, Madrid, 1985, 133 or.
11. *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Fayard, Paris, 1982, 52 or.
12. *Studies in Ethnomethodology*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1974.
13. Ruiz Olabuenaga, J. I.; Ispizua, M. A.: *La descodificación de la vida cotidiana. Métodos de investigación cualitativa*, Universidad de Eusto, Bilbao, 1989, 56 or.
14. *Sociologías de la vida cotidiana*, Catedra, Madrid, 1982, 137-138 or.